

no light without a crack

בלי סדק אין קרן אור

נוכחות

בהיעדרות

סובייקטיביזציה

של המרחב האדריכלי

ד"ר הילית מזור

היחס בין נוכחות והיעדרות מלווה את המחשבה האנושית משחר ימיה. הנושא המועלה בכל פעם בקונטקסט פילוסופי אחר (הסופיסטים היוונים, המיסטיקנים הסינים, והאופטימיסטים הישראלים), מצביע על חשיבותו האפיסטמולוגית - כלומר על היותו מרכיב חשוב בדיעה, ומצד שני על מורכבותו, הנובעת בעיקר מהתלות ההדדית בין שני המושגים. מה קדם למה, הביצה הרעיונית של אפלטון, או התרנגולת המוחשית של אריסטו; שניהם מדברים על מהות הקיום, ועל הפרשנות הפילוסופית שלה (ומי לא בעצם) - על ההבדל בין הארצי למטפיזי (הוסרל והיידגר): היכן האחד נגמר והשני מתחיל, ובשנים האחרונות - על העירוב המבלבל בין הממשי לווירטואלי, נושא החולש כיום על כל תחומי החיים.

בהשלמת אינפורמציה, מאלץ את הקורא, המתבונן, השומע או המשתמש - להתעכב, לחשוב, לנתח, לדמיין ולהשלים - את כל מה שלא נאמר, נכתב או בוטא במפורש. מדובר בפעולה אוטומטית או מודעת המקבלת את עוצמתה ממעורבות אישית, שמזינה את המסד האינפורמטיבי בתכנים סובייקטיביים לרוב, ומעניקה לה עומק מתמשך גם זמן רב לאחר השלמתה.

על אפקט ההעשרה הטמון בתכנים סובייקטיביים ניתן לעמוד באמצעות ההבדל בין ציור בצבע לבין רישום בשחור לבן. בעוד שהראשון מכיל אינפורמציה קונקרטיית יותר אודות המציאות המתוארת בו, הרישום המופשט יותר מאפשר למתבונן להעניק לה פרשנות כדי הדימוי. בין אם מדובר באינפורמציה עובדתית או דימוינית, לתהליך סגירת הפערים יש אפקט של הגברה ממקדת, ומכאן השפעתו הרבה על איכות היצירה.

הפרשנות החופשית שאינה תלויה כלל בכונת היוצר, היא שמעניקה לה משמעות ייחודית בכל פעם שהיא נחוות מחדש, כאשר החסר על איכויותיו האקראיות, מעניק לה רבדים נוספים, אם כי במחיר חוסר ודאות באשר למהותה האובייקטיבית. והשיר של ליאונרד כהן Anthem - מדבר על כך במפורש: בכל דבר יש סדק, שדרכו נכנס האור (... ובהמשך) אתה יכול להשלים את החלקים החסרים, אבל לעולם לא תדע מהו הסכום הסופי.

היחס הרב-פרמטרי הזה בין היעדרות לנוכחות מצביע (בין היתר) על כך שלשאלה "למה התכוון המשורר", אין חשיבות רבה יותר מלתשובה "מה הבין הקורא, המתבונן, השומע או המשתמש" - כאשר

כדי לדבר על ה'אין' צריך קודם כל לברר מהו ה'יש', כאשר האחד מכיל את האחר כמו בבקבוק הפרדוקסיאלי של קליין. לא מסובך, למשל: "בחקירת החשוד לא נכח עורך דינו". למרות שגם ההורים שלו לא היו שם, והם לא פחות חשובים לו, להיעדרות עורך הדין ישנה משמעות קרדינלית על המשך ההליכים, משום שהיא מעלה שאלות בקשר לסוגיה המשפטית: מדוע הוא לא נכח (אולי מדובר בניהול חקירה מטלטלת?); מה הוא לא היה אומר אילו עורך הדין היה נוכח (למה לא שמרת על זכות השתיקה); והאם ניתן אולי לפסול את עדותו העצמית המרשיעה?

דוגמה פשוטה יותר אבל לא פחות דרמטית היא סצנה מתוך הסידרה "סקס והעיר הגדולה", שבה אחת מבין ארבע הפקאצות אינה מגיעה לפגישה השבועית, והיעדרותה הופכת מן הסתם לנושא מרכזי בשיחה. את מי היא פגשה? לאן הם הלכו? מה הם עושים כעת...? ומה היא תגייד לחבר שלה מהשבוע שעבר?

על אף השוני המהותי בין שתי הדוגמאות האלה הן מאופיינות בהשלמה ספקולטיבית של אינפורמציה חסרה, בתהליך אוטומטי או מודע של סגירת פערים לצורך השלמת התמונה. פעולה הממקדת את תשומת הלב דווקא על החסר הבלתי ידוע, על חשבון הקיים המוחשי והידוע.

עיקרון סגירת הפערים וחשיבותו להבנת מסרים בין אישיים נדון כבר במספר הזדמנויות, במיוחד תוך עיסוק בחובד הפואטי של היצירה בכלל, והאדריכלות בפרט ("מרוב דגים לא רואים את הים", אדריכלות ישראלית 68). בתמצות רב ניתן לומר, שהצורך



חריצי האור באנדרטת חטיבת הנגב בBeer Sheva - אלמנט פיסולי המעניק לתעלות המתפתלות תוכן דינאמי ראשון במעלה.
דני קרוון, 1963

Light cracks at the Negev Brigade Monument, Beer Sheva - sculptural element lending the curving passages a dynamic content of great value.

Dani Caravan, 1963

היוצר, כמו למשל - משיכת המכחול הטעונה בתכנים אוטוביוגרפיים של ואן גוך. מבחינה טכנית, נעשה כאן בעצם ניסיון לפנות מקום לתהליכי הסובייקטיביזציה ולהעבירם מן היוצר אל הקורא, המתבונן, או המשתמש - על ידי השארת פערים אינפורמטיביים המצפים למילוי בהתאם לצרכים, יכולותיו והעדפויותיו. הכל כמובן בתנאי שהיא מצליחה (לדעת הקהל) להעביר את המסר המבוקש.

כמו בסדק של כהן, אופיו של הריק האינפורמטיבי מותנה, כמובן, באיכות היחס שבין הקיים לנחסר - יחס המושפע, בין היתר, מפרופורציה נכונה בין רוחב ה"סדק" ועוצמת ה"אור" החודרת (או לא) דרכו. בעוד שסדק ברוחב סביר עשוי להעשיר את היצירה באמצעות מספר ה"לייקים" שהיא מקבלת, מפתח רחב מדי עלול ליצור קושי בהבנתה, והיא עלולה להיתפס כאידיוסינקרטית (אווילית) במקרה הטוב), או חסרת פשר במקרה הפחות טוב. דוגמה טובה לכך היא אד ריינהרדט - צייר שמתח את החבל המינימליסטי עד שהוא נקרע, כאשר ציפה

הוא חווה בדרכו שלו את היצירה. ואולי להיפך. בעוד ש"כוונת המשורר" מופקעת משליטתו מיד לאחר השלמת המשימה, פרשנויות הקוראים (המתבוננים, השומעים או המשתמשים), המתרחשות גם זמן רב לאחר מכן, מעשירות אותה בעומק בלתי נדלה של תכנים שאינם תלויים בזמן ובמקום, ובכך הן מעניקות לה למעשה חיי נצח, ממש כמו הפירמידות במצרים שהנסתר רב בהן מן הגלוי.

על רקע זה ראוי להזכיר שלושה זרמים יצירתיים המבוססים על היחס בין פערים אינפורמטיביים ומימושם הפיזי: מינימליזם, תכנון גמיש, ואדפטציה פונמולוגית - שלושתם מקבלים את משמעותם באמצעות הנכחה סובייקטיבית בכל מקום שקיימת בו היעדרות אובייקטיבית.

המינימליזם כזרם באדריכלות כמו באמנות, בספרות ובמוזיקה, התפתח בתחילת המאה שעברה כתגובה לזרם האקספריוניסטי שנטה להעמיס על היצירה אינפורמציה סובייקטיבית רבה מדי של



הביטוי השני מבוסס דווקא על תכנון גמיש, שהעיקרון המנחה בו הוא אדריכלות חסרה. במקרה כזה מדובר באב-טיפוס מבני הניתן לשינוי בהתאם לצרכים (למשל בניין משרדים). המבנה המכיל מערכות תשתית הכרחיות - כגון מיזוג אוויר, מעליות, שירותים, מרחבים ממוגנים וחללים ללא מחיצות, מאפשר מגוון שימושים והתאמה לצורכי הדיירים. תכנון גמיש שכזה מוכר כיום גם בבתי דירות חדשים המאפשרים לדיירים להתערב כבר בשלב התכנון, ובתנאי שלא יפגעו בחזיתות הבניין המקנות לו צורה אחידה ומבוקרת.

וכך, צירוף מקרים ואירועים הנובע מגורמים שונים ללא שום קשר נסיבתי מחייב ביניהם - כגון זהות המשתמש בזמן נתון, יכולותיו התקציביות, אורחות חיון, תרבותו, אופנות הזמן וכל מיני כוחות עליונים - הם שמקנים למבנה את התגלמותו הדינמית, המאפשרת לו להשתנות עם הזמן.

למרות שסגירת פערים שכזאת מקבלת ביטוי בעיקר ברמת הפנים, המאפיינים השונים שלה מכתבים למעשה את היחסים המתפתחים, הן במבנה והן בינו לבין סביבתו. הם שיוצרים מצב שבו אב-טיפוס אדריכלי דומה מתנהג, יראה וייתפס באופן שונה לחלוטין במקומות שונים. יתירה מכך, מעבר לפערים האינפורמטיביים המקבלים את משמעותם מכל מה שחודר (או לא) דרך ה"סדקים" של כהן, הערך הפונקציונלי של האדריכלות טמון בארגון היחס בין הבנוי לריק (void) - כלומר ביצירת חללים בין הקירות (חדרים), בין הבתים (החצרות, הרחובות והכירות), בין השכונות (גנים, פארקים ושדות) וכו' (ראה "הערך הסינרגי של האדריכלות", גיליון 79).

לקומבינה האקראית הזו ישנה חשיבות עליונה מבחינה אורבנית, משום שהיא זו שמעניקה למסה הבנויה את ניחוחות המקום, ויוצרת מצב שבו רחוב בירושלים, חיפה, נווה צדק או אפילו שכונת פלורנטין השכנה, יראו, ייתפסו ויחוו באופן שונה בתכלית.

תהליכי הסובייקטיביזציה של המשתמש - כמו של הקורא, השומע, המתבונן, וכמובן היוצר עצמו הנושא עימו מטען תרבותי עתיר משמעויות משלו - מבטאים למעשה מוטציה פנומולוגית - התהוות פנוטיפית (phenotype) המכילה מרכיבים הרבה מעבר למרשם הגנטי (genotype). מדובר ביצירה אקראית מתמשכת שאינה ניתנת לחיזוי מוקדם. כלומר, בין אם מהות הסדקים וקרני האור החודרים דרכם מכוונים, ובין אם לא.

ומשפט מסכם: אדריכלות היא בעצם אמנות יצירת חללים אובייקטיביים, שמיועדים למילוי בתכנים סובייקטיביים.



מהמתבונים לסגור פערים גדולים מדי, ולראות ב"ריבועים בשחור לבן" שלו "עומק מיסטי אינסופי" - מה שגרם בסופו של יום לדעיכת הקריירה המרשימה שלו.

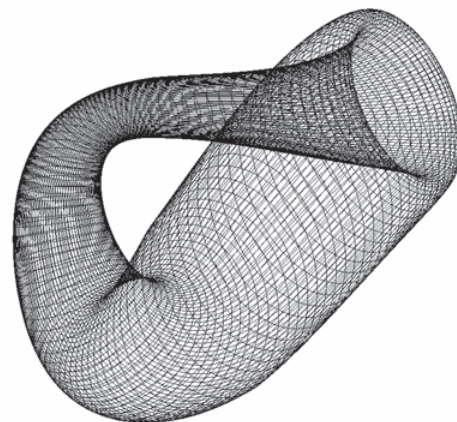
לתכנון המינימליסטי באדריכלות ישנם שני ביטויים מנוגדים בתכלית. האחד קומפקטי (צמוד) - לא טעות, זוהי המילה בעברית ראה גיליון 83), השני פתוח ומרווח.

הבסיס התיאורטי המנוגד של שתי הקונפיגורציות התכנוניות האלה יוצר לעתים קרובות שימוש מוטעה במונח קומפקטי, כאשר במקרה האחד מדובר בצמצום מרחב הפרשנויות למינימום, ובמקרה האחר - פערים אינפורמטיביים, הניתנים לסגירה בהמשך על ידי המשתמש כביטוי סובייקטיבי לצרכיו, טעמו והעדפותיו.

במקרה הראשון מדובר בניצול סגור ונעול של החלל, כמו למשל בכלי שיט או קרוואנים. הרעיון הוא לספק פתרונות אופטימליים למקסימום צרכים במינימום מקום (ראה כתבה על עיצוב כלי שיט בגיליון 26). כאשר כל פריט מותאם למקומו במדויק, לא נותר למשתמש מקום לפרשנות, והוא נאלץ להתאים את עצמו למציאות התכנונית.

בעמוד השמאלי: מרכז הקניות "אמפורה", מאלמו, שבדיה. הפוקוס על החלק החסר, המעניק לשלם את משמעותו הייחודית. **אדריכל:** גרט וינגארט. **למעלה:** סגירת פערים אוטומטית מאפשרת לדמיין שמדובר בכלב דלמטי.

באמצע: הריבועים השחורים של הצייר אד איינהארדט, יוצאים פער אינפורמטיבי קשה לגישור. **למטה:** הבקבוק הפרדוקסלי של קליין.



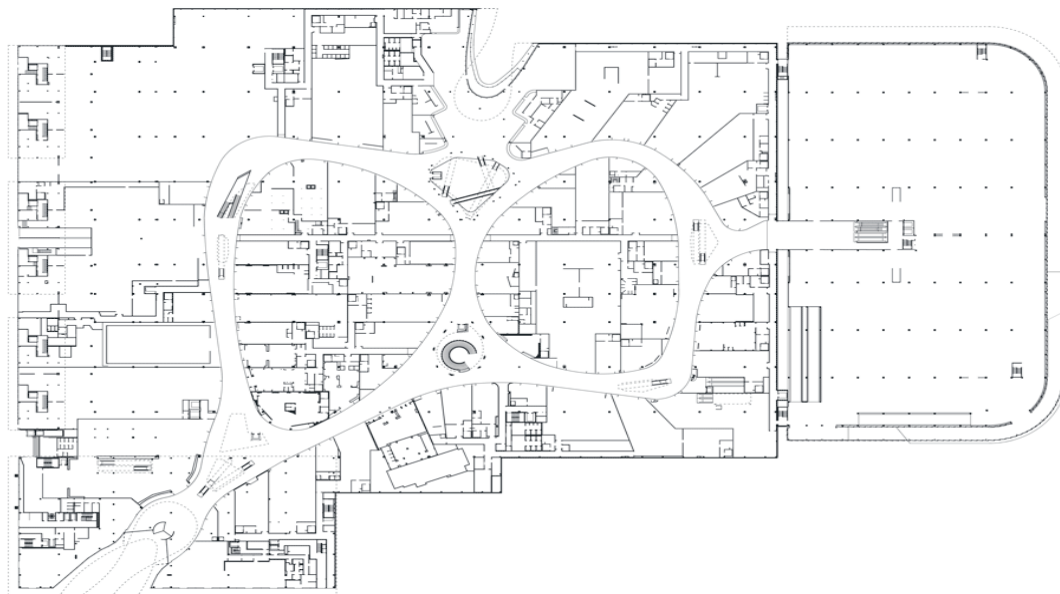


Above: Emporia Shopping Centre, Malmö, Sweden, 2013.

The focus is on what is absent, which gives the present its unique meaning. Gert Wingårdh arkitektkontor.

Right page, middle: Ad Reinhardt's "Squares in Black" opened an almost unbridgeable informative gap.

Right page, bottom: Klein's Bottle.





למעלה: רחוב בנווה צדק, מקבל את ריחותיו, טעמיו וייחודו מחופש הביטוי האופייני לתושביו.
למטה: המכונת של אשר – "לא קיים החומר שייקח את מה שיש לי ברוח".
בעמוד הימני, למעלה מימין: הומלס, ברחוב גאולה.
בעמוד הימני, למעלה משמאל: במקרה של שריפה בתל אביב, יש לפנות לפורץ מנעולים.
בעמוד הימני, למטה מימין: "אתה שמעולם לא זיהיתוך ברחוב..." ניצן ימיני.
בעמוד הימני, למטה משמאל: חוות דעת של תושב תל אביב על עירן.
ציולמים: שלי לואיס, עמי רן.

Top: Street in Neve Tzedek, lent scent and flavor by the unique freedom of expression typical of its residents.

Bottom: Asher's car – "no material could take what's in my spirit!".

Right page, top left: In case of fire in Tel Aviv, find a locksmith.

Top right: Homeless on Geula st., Tel Aviv.

Bottom left: Tel Aviv – a city with no tact....

Bottom right: "You, whom I've never recognized in the street..." Nitzan Yamini.

Photos: Shelley Lewis, Ami Ran.





למעלה: יום כביסה בדירה של כבוד השופט
 בנחלאות, ירושלים.
למטה מימין ומשמאל: אינטראקציה ב"קו בניין אפס",
 כרם התימנים, תל אביב.
בעמוד השמאלי: פח - עדיין חומר גימור מקובל המעניק
 לרחוב בנחלאות את אופיו הנחלאי.
צילומים: שלי לואיס, עמי רן.



Tin - still a common finishing material in the Nachlaot, Jerusalem.

Right page, Top: Laundry day in the Right Honorable Judge's apartment, Nachlaot, Jerusalem.

Bottom: Social interactions on building line zero in Kerem Hateimanim, Tel Aviv.



functional value of architecture is found in the organization of the relationship between the built and the un-built - the void – that is, the creation of space between the walls (rooms), between the houses (gardens, streets, and plazas), between the neighborhoods (parks, fields) etc. (see "The synergic aspect of architecture, AI #79).

In fact, this is what causes similar architectural prototypes to look totally different in different places.

This random mutation of space has utmost importance from the urban perspective, because it is this that imbues the built mass with the patina and scent of the place, creating a situation whereby a street in Jerusalem, Haifa, Neve-Tsedek, or even the nearby neighborhood of Florentine, is perceived and experienced in totally different ways.

Such subjectivization processes of the user – like those of the reader, listener, observer and of course the artist himself – are carried within cultural baggage that is rich with meaning - actually expressing an unpredictable phenotypical meaning, containing

components far beyond its genotypical prescription.

In other words, whether the cracks and light that penetrate them, match the artist's expectations or not, has actually less importance than whether they match the expectation of the observer, reader or user.

An example of a wrong interpretation of the poet's intention is the song "No milk today," written in 1966 by Graham Gouldman. The name of the song was translated into Hebrew as "There is no milk today", without knowing it actually meant "Please don't leave milk today" - a note that the disappointed lover finds at the entrance to his lover's house day after day, realizing she has left, and his love has ended. The important point is that despite an erroneous translation, the song by "Herman's Hermits" reached the top of the hit parade, perhaps due to the perception that when there is no milk, there is no love.

I am sure that Edmund Gustav Albrecht Husserl, father of phenomenology, would willingly use this example to illustrate his

claim that the "transcendental ego reveals its full glory only when day-to-day life is switched off - which is exactly why I like milk... lucky me, I think... or I wouldn't know I exist.

And a final sentence: Architecture is all about creating voids to inhabit subjective content.

למעלה: כאן גרים באהבה הנזל וגרטל - בית מצוייר בפרנקפורט.
בעמוד השמאלי: חנות לכל טוב הארץ בשכונת פלורנטיין.
 בתל אביב



and white squares "endless mystic depth" - an expectation that contributed to the decline of his impressive career.

The problem with minimalist architecture is that it has two opposite expressions. The first is closed and compact (see AI #83), the second - open and spacious.

The opposing theoretical foundation of these two planning configurations often leads to a misuse of the term 'compact'. The first refers to reducing the tenant's interpretation to a minimum, the latter - leaving wide informative gaps that could later be closed by the user's subjective expression of his needs, taste and preferences.

In the compact scenario, the aim is to maximize space utilization - that is, to provide optimal solutions for maximum needs in minimum space (AI #26). In such a case, (as with yachts and caravans), every item is tailored to fit an allotted space, leaving no room for any user's interpretation, forcing him to adapt to the planned reality.

The second minimalist expression is based

on the opposite; that is, flexible planning with the least space division. Such a case would be a structural prototype (for example an office building) that is open to interpretations. Containing essential infrastructure systems - such as air conditioning, elevators, toilets, the building permits various adaptations to the tenant's needs. This kind of planning is lately customary in new apartment buildings, where tenants are allowed to get involved in the planning of their apartment, without affecting the uniform appearance of the building.

Although such subjectivization is expressed primarily at the interior level, its different attributes actually dictate evolving relationships both inside the building and outside, between the building and its surroundings. And thus, coincidental circumstances - such as the user's identity at a specific time, endow the building with its dynamic character, allowing it to evolve in the course of time.

Nonetheless, beyond the informative gaps that acquire their meaning from all that penetrates (or not) Cohen's "cracks", the

Above: Shop in Florentine, Tel Aviv.
Right page: Decorated with love, house in Frankfurt.
Photo: Gatzmanga

subjectivizing architectural gaps and voids

Dr. Hillit Mazor

no light
without a crack

The relationship between presence and absence has accompanied human thought since the dawn of time. The issue, which is raised in a different philosophical context - the Greek Sophists, the Chinese mystics, and the Israeli optimists - points to its complex epistemological significance, deriving primarily from the mutual reliance of the two terms. What came first, Plato's conceptual egg, or Aristotle's tangible hen - both deal with the difference between the physical and metaphysical (who doesn't) - a prominent issue in the confusing mixture of the real and the virtual, posing nowadays the question of where one ends and the other begins.

In order to discuss the absent, one must first clarify what is actually present (or not) in the world of absence, when one contains the other, as in the Klein Bottle paradox - not as complicated as it seems.

Here are two examples: during the questioning of a suspect his lawyer was absent. Although his parents were also absent, no less important to him, the lawyer's absence had a cardinal impact on his legal situation, since it raised speculations such as: why wasn't he present? (Maybe the questioning was illegal); what would he not have said if his lawyer had been there; and could his possible self-incrimination be invalidated?

Far simpler, but no less dramatic, is a scene from "Sex in the City", in which one of the four bimbos does not appear at the weekly meeting and her absence becomes a central topic of discussion: Who did she meet? Where did they go? What are they doing right now... and what will she tell her boyfriend from last week?

Despite the fundamental difference between the two cases, they are both characterized by a speculative collection of missing information in a process of closing gaps in order to complete the picture. An action that focuses attention on the unknown absent, rather than the known present.

The principle of closing gaps and its significance in understanding interpersonal messages has already been amply discussed, especially when dealing with the poetic aspect

of art in general, and architecture in particular ("Can't See the Sea for Fish, AI #68). In short, the need to complete the picture compels the reader, observer, listener or user - to linger, think, analyze, imagine and interpret - all that has not been said, written or clearly stated. This is done in either an automatic or conscious process, which derives its intensity from an ongoing multi-personal involvement, feeding the artwork with subjective content, lending it an accumulating depth long after its completion.

The enriching effect inherent in subjective interpretations is illustrated by the difference between a color painting and a black and white sketch. While the first contains concrete information about the reality described therein, the abstract sketch allows the observer to interpret it to the full extent of his imagination.

In other words, occasional interpretations that are not subject to the poet's intention are what lend his art unique significance every time it is experienced anew; however, this may come at the price of certain uncertainty, as demonstrated by Leonard Cohen's song, Anthem: There is a crack in everything, that's how the light gets in... (followed by) You can add up the parts but you won't have the sum.

This multi-faceted absent/present relationship points to the fact that the question "what did the poet mean" has no greater value than the assumed answer of a reader, observer, listener or user - when they experience the artwork in their own way. Or perhaps the opposite -

while the poet's control of his intention is lost once his work is accomplished, the reader's (observer's, listener's or user's) continuing control of their interpretations remains for good, independent of time and place, thus giving it eternal life. And the pyramids in Egypt, where the concealed is greater than the revealed, are the best evidence.

Based on the relationship between the known and the unknown there are three movements worth mentioning: Minimalist, Flexible design, and Phenomenal Adaptation - the three acquire their meaning through subjective manifestation of the absent.

Minimalism as a movement in architecture - as in literature or music - developed during the previous century as a reaction to the expressionist movement, where artists tended to overload their art work with excessive subjective information. Prominent among which is Van Gogh's brush stroke, which is laden with autobiographic content. In principle, it is an attempt to diminish the artist's subjective expression thus leaving room for the reader's (subjective) needs, aspirations and preferences.

As with Cohen's crack, the quality of the gap depends on the right proportion between the objective known and the subjective absent. When the crack is too wide it may be difficult to bridge, and could consequently lead to idiosyncratic perception. A well known case is that of artist Ad Reinhardt, who pulled the minimalistic rope too far, expecting observers to close oversize gaps, and to see in his black

כוכב החיות

מחיר מיוחד לקוראי אדריכלות ישראלית:

~~180 ש"ח (במקום 350 ש"ח)~~

לפרטים והזמנות: 09-9567776 שלוחה 1



פרק 1. למה לבעלי חיים יש צבעים? פרק 2. עולם הריחות של בעלי החיים פרק 3. את רוצה להיות חברה שלי? פרק 4. איך בעלי החיים מדברים ביניהם? פרק 5. אימא יש רק אחת פרק 6. למה לפילה יש רק פילון אחד? פרק 7. כל החושים של בעלי החיים (חלק א') פרק 8. כל החושים של בעלי החיים (חלק ב') פרק 9. חיות חושבות פרק 10. אני נולדתי ראשון פרק 11. חיי שיתוף אצל בעלי החיים פרק 12. האם בעלי החיים עושים ברוגז? פרק 13. מי אוכל את מי ולמה?